

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра німецької мови

Дипломна робота магістра

з теми **«ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПТУ „ЖІНКА” У
НІМЕЦЬКІЙ МОВІ»**

Виконала: студентка 2 курсу групи Nimb1-M17
Спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (німецька))
Ситнік Анна Олександрівна

Керівник:

Казимір В.О., зав.кафедри німецької мови
кандидат філологічних наук, доцент

Рецензент:

Петрова Т.М., кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри англійської мови

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ КОНЦЕПТУ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	7
1.1. Історичні етапи формування та розвитку поняття „концепту”	7
1.2. Функціонування терміну „концепт” у сучасній лінгвістиці.....	12
Висновок до розділу	21
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ ГЕНДЕРУ У МОВІ.....	23
2.1. Теоретичні підходи до дослідження гендеру у лінгвістиці.....	23
2.2. Особливості взаємозв’язку та взаємовпливу понять „мова” і „стать”	27
2.3. Граматичні способи вираження гендерних відмінностей у німецькій мові.....	29
2.4. Лексичні засоби вираження поняття гендеру в німецькій мові.....	35
Висновок до розділу	49
РОЗДІЛ 3. ДІАХРОНІЧНІ ТА СИНХРОНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕКСЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЖІНКИ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	51
3.1. Картина світу як відображення національно-культурних особливостей концепту „жінка”	51
3.2. Вербалізація „фемінності” у німецькій мові.....	57
3.3. Аналіз фразеологічних одиниць з компонентом „жінка” в різних мовах.....	61
3.4. Стилiстична диференціяція лексем на позначення жінки та особливості відповідного концепту у німецькій культурі.....	68
3.5. Витоки німецьких фразеологічних одиниць, які вербалізують концепт.....	73
Висновок до розділу	78
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

ВСТУП

Формування антропоцентричної парадигми зумовило звернення лінгвістичної проблематики до людини, її місця та призначення у культурі та мові. У межах цієї парадигми з'явилися нові напрями, орієнтовані на культурний чинник у мові. Одним з таких напрямів є лінгвокультурологія, основним завданням якої є розкриття ментальності народу і його культури через мову. У центрі уваги лінгвокультурології є суперконцепт „людина”, який, у свою чергу, складається з декількох базових концептів, одним з яких є концепт „жінка”. На його розвиток та зміст впливають культурно-історичні, соціально-економічні та інші фактори, що обумовлюють універсальні та національно-специфічні характеристики.

Дослідження гендерного аспекту в лінгвістичних розвідках, що проводиться на матеріалі різних дискурсів та мов займає одне з провідних місць у науці про мову. Споконвічні питання про сутність чоловіка та жінки, відносини між ними тощо цікавили людство з моменту його виникнення та не залишають байдужими сучасних дослідників. Одним з ключових концептів будь-якої культури є концепт „жінка”. Він є проекцією стереотипних уявлень про жінку як носія соціально обумовлених якостей та ознак. Вони сформувались на основі ролей, що виконує жінка у суспільстві [24, с. 94]. Так, Н.В. Любимова [34, с. 227] розглядає гендерні стереотипи на прикладі аналізу сучасної німецькомовної „жіночої” літератури, а Г.Г. Слишкін [69, с. 2] як один з підходів обрав виявлення гендерних концептів на матеріалі російських анекдотів. Х. Коттхофф, яким вивчає жанр анекдоту, зосереджується на гендерних особливостях його формування і сприйняття [72] тощо.

Дослідженню різних аспектів вираження концепту „жінка” на матеріалі української, англійської, російської, китайської та інших мов присвячені роботи В.М. Телія, О.І. Горошко, І.В. Зикової, А.В. Кириліної, Ю.В. Абрамової, Т.М. Сукаленко, О.Ю. Гетте, Лю Бо та ін. Однак, досі немає роботи, що аналізувала б лексичні засоби вираження концепту „жінка” на матеріалі

німецької мови (із частковим зіставленням з іншими мовами). Саме тому тема магістерської роботи є надзвичайно **актуальною**, адже сучасна лінгвістика спрямована на інтеграцію зіставно-типологічного та лінгвокультурологічного підходів, необхідністю більш детального та глибокого опису гендерно маркованої лексики, яка є унікальним фрагментом мовної картини світу в плані семантичного наповнення та культурологічного значення.

Зв'язок магістерської роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота виконана на кафедрі німецької мови (факультет іноземної філології) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, узгоджена з планами, тематикою та загальним профілем її наукових досліджень.

Мета і завдання дослідження. Мета магістерської роботи є комплексний аналіз гендерно маркованої лексики як засобу вербалізації концепту „жінка” у німецькій мовній картині світу.

Мета дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

- розглянути поняття концепт, концептосфера;
- проаналізувати гендерний аспект у формуванні концепту „жінка”;
- дослідити вплив історичних та суспільно-політичних факторів розвитку лексики, для позначення жінки;
- виявити і проаналізувати лексичні особливості втілення концепту „жінка” у німецькій мові;
- дослідити способи словотворення у гендерно маркованій лексиці.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є лексичні одиниці втілення концепту „жінка” у німецькій мові.

Предметом дослідження магістерської роботи є особливості гендерно маркованої лексики як засобу вербалізації концепту „жінка”.

У магістерській роботі були використані наступні **методи дослідження**: метод аналізу, метод порівняння, метод синтезу, типологічний та порівняльно-історичний методи.

Наукова новизна магістерської роботи зумовлена тим, що у ній здійснена спроба проаналізувати гендерно марковану лексику.

Теоретичне значення роботи полягає у відображенні лексичних особливостей концепту „жінка”, що будучи центральним поняттям когнітивної лінгвістики, вміщує відомості про те, що індивід знає, припускає, думає, уявляє про об’єкти світу. У концепті „жінка” сполучаються знання про жінку: як істоту жіночої статі різного віку (від немовляти, дівчинки, до літньої жінки), як особистість, як суб’єкта, що виконує різні соціальні ролі (матері, дружини, сестри, дочки) тощо. Предмет та проблематика дослідження розширюють коло аспектів вивчення лінгвокультурології.

Практичне значення магістерської роботи полягає в тому, що її результати можуть використовуватися при розробці курсів, спецкурсів, наукових та навчальних програм із германістики, історії мови та лінгвокраїнознавства, а також при дослідженні окремих аспектів функціонування гендерно маркованої лексики.

Апробація окремих положень магістерської роботи відбулася на II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції „Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії” (31 березня 2018 р., м. Переяслав-Хмельницький), науковій конференції студентів і магістрантів (10 квітня 2018 р., м. Кам’янець-Подільський), на VI Всеукраїнській науковій конференції студентів, аспірантів та викладачів „Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства” (19-20 квітня 2018 р., м. Суми).

Публікації. Основні положення магістерської роботи викладено у таких основних публікаціях:

– Синиця А.О. Особливості функціонування концепту „жінка” в німецькій мові. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції „Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії”*. Збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2018 р. С. 169-171.

– Синиця А.О. Відображення гендерних аспектів у німецьких лексемах для позначення жінки. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства. Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників*. Суми, 2018. С. 126-129.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі Вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

Вступ обґрунтовує актуальність, теоретичну та практичну цінність обраної теми, поставлену мету і завдання дослідження, зазначає методи та визначає предмет і об'єкт цієї роботи.

У першому розділі „Теоретичні аспекти поняття концепту у німецькій мові” розкривається поняття „концепт”. Аналізуються історичні аспекти формування та розвитку цього поняття і його функціонування у сучасній лінгвістиці.

Другий розділ „Формування поняття гендеру у мові” містить інформацію щодо теоретичних підходів до дослідження гендеру у лінгвістиці. Розглянуто та проаналізовано особливості взаємозв'язку та взаємовпливу понять „мова” і „стать”, граматичні способи та лексичні засоби вираження гендерних відмінностей у німецькій мові.

У третьому розділі „Діахронічні та синхронічні характеристики лексем на позначення жінки у німецькій мові” розкрито специфіку картини світу як відображення національно-культурних особливостей концепту „жінка”. Проаналізовано вербалізацію „фемінності” у німецькій мові, здійснено аналіз фразеологічних одиниць з компонентом „жінка” в різних мовах та визначено витоки німецьких фразеологічних одиниць, які вербалізують цей концепт.

Висновки підводять підсумок проведеного дослідження, його ефективність, аналізують розкриття поставлених завдань та мети дослідження.

У списку використаної літератури подаються джерела, на основі яких воно було здійснене.

статі. Зміна життєвих очікувань жінок призвела до зміщення послідовності фаз життя, результатом яких стало демографічне звільнення жінки.

Досить чітко простежується в сучасній німецькій мові велика частка англійських запозичень, в тому числі і для позначення зайнятості жінок.

Фемінінність у німецькій мові представлена численними номінаціями. Більшість номінацій відноситься до пейоративної лексики. Найбільшою основою для переосмислення стає зовнішня привабливість жінки, що свідчить про особливість німецької ментальності та сучасну ситуацію на ринку праці.

Образ жінки в німецькій фразеології наділяється незаперечними перевагами, тобто визнаються не тільки її незамінність в якості дружини і матері, але і її привабливість, краса.

У німецькій картині світу домінують уважність і делікатність, відповідно, красиво і поетично кажуть німці про зовнішню привабливість. В основі німецьких фразеологізмів найчастіше лежить образне порівняння. У цілому, жінка у фразеологічному фонді розглядається не тільки як дружина, мати.

ВИСНОВКИ

Концепт – це семантичне утворення, відзначене лінгвокультурною специфікою, що певним чином характеризує носіїв етнокультури. Концепт,

відображаючи етнічне світобачення, маркує етнічну мовну картину світу і є цеглинкою для будівництва „будинку буття”.

Концепт як ментальне утворення в свідомості індивіда – вихід на концептосферу соціуму, тобто культури, а концепт як одиниця культури – це фіксація колективного досвіду, який стає набутком індивіда. Концептосфера – це сукупність концептів, з яких, як з музичного полотна, складається світогляд носія мови.

Мовна система не тільки є відображенням реальності, буття, традицій і нововведень суспільного життя, вона зумовлює певні стереотипи, а також нав’язує моделі поведінки та судження про дійсність. Суспільна значущість категорії „гендер” виправдовує її застосування до всіх мовних явищ, що мають відношення до проблем статі.

Стать одна з небагатьох дійсно важливих для людини категорій, сприйняття якої майже не залежить від мови та культури, але тільки в тому сенсі, що носії різних мов у принципі однаково розрізняють два типи істот – жіночої та чоловічої статі.

Функціонування семантичної категорії статі в німецькій мові, а також способів вираження жіночої та чоловічої статі, семантичної і формальної структури лексичних груп, утворених словами, значення яких збігається з семантичним компонентом „стать”, пов’язане з групами, які можна вважати свого роду сексуальними (гендерними) парадигмами слів, що позначають осіб та істот, різних за статтю.

Граматичний рід у німецькій та українській мовах є характерною ознакою іменників. Категорія граматичного роду в німецькій мові сформувалась історично, вона існувала на ранніх етапах розвитку мови, пройшла тривалий шлях розвитку і широко використовувалася при словозміні, словотворі та синтаксичному узгодженні в різні періоди історії німецької мови.

Жінки присутні лише в деяких фрагментах картини світу, що створюється німецькими фразеологічними одиницями. Кількість таких фразеологічних одиниць дуже мала. Домінує андроцентричний погляд на гендерні відносини.

Чітко виражена гендерна асиметрія: жінки представляються з точки зору їх дотичності до життя чоловіків. Оцінка жінок і жіночої діяльності проводиться з позиції їх корисності і необхідності для чоловіків. Позитивно оцінюються материнство, хазяйновитість, привабливість, юність. Жінки фігурують як об'єкт побуту. Присутня інструменталізація образу жінки. Створюючи образ пересічної жінки, німецька фразеологія підкреслює її негативні риси. Типово жіночі якості оцінюються головним чином негативно. Застосування до жінок номінацій, що вважаються суто чоловічими, оцінюється позитивно і навпаки. Відомий приклад *Mannweib* (чоловікоподібна жінка), не суперечить цій ідеї, так як складне іменник *Mannweib* не є чоловічим позначенням жінки у чистому вигляді. У семантичних полях, де домінують типово жіночі якості, ймовірність негативної оцінки вища. Така тенденція є і в українській мові. Номінація „баба” по відношенню до референта-чоловіка коннотується негативно. Жінка-хороший товариш може бути названа „свій хлопець”.

З точки зору культури протиставлення жіночої та чоловічої статі у людини важливіше статевих відмінностей інших істот і принципово відрізняється від них хоча б наявністю величезної кількості культурних асоціацій, шаблонів поведінки і сприйняття, що пов'язані з обома статями. Саме по відношенню до людини в сучасній науці використовується спеціальний термін „гендер”, що має на увазі не тільки фізіологічні, але і супутні їм соціальні та культурні відмінності. Граматичний рід реалізується за допомогою словотворчих суфіксів і префіксів іменників, а також історичних чергувань (аблаут).

Диференціація за критерієм біологічної статі є найбільш очевидною. За кожним індивідом у соціумі закріпилася гендерна роль чоловіка або жінки. На їх основі пізніше сформувалися якісь узагальнені уявлення про особливості поведінки чоловіків і жінок, про очікувані від них реакції і дії, про прийнятні тільки для чоловіків або тільки для жінок види діяльності – іншими словами, в суспільній свідомості сформувалися гендерні стереотипи. Ця стереотипізація стосується багатьох сфер життєдіяльності суб'єкта: соціальної диференціації, культурного фону, освіченості та рівня наукових знань, мовної стратифікації.

Сучасна мовна ситуація, а також становище та роль жінки в суспільстві і на ринку праці сприяли появі численних номінацій для позначення осіб жіночої статі. Зміна життєвих очікувань жінок призвело до зміщення послідовності фаз життя, результатом яких стало демографічне звільнення жінки. Раціоналізація і індустріалізація суспільства, технічний прогрес, звільнили її від рутинної роботи дома, вивільнили велику кількість часу.

Маскулінність та фемінність є не тільки наслідком дії природних чинників, але в більшій мірі обумовлена культурною традицією, що дозволяє розглядати їх як культурні концепти, тобто застосовувати для їх дослідження понятійний апарат лінгвокультурології.

У сучасній німецькій мові існує цілий ряд лексичних одиниць, що позначають осіб жіночої статі. Багато з них з'явилися ще в середньовісній німецькій мові.

Фемінінність у німецькій мові представлена численними номінаціями. Більшість номінацій відноситься до пейоративної лексики. Найбільшою основою для переосмислення стає зовнішня привабливість жінки, що свідчить про особливість німецької ментальності та сучасну ситуацію на ринку праці.

Матеріали словників німецької мови засвідчують значне скорочення складу і частотності фразеологізмів, що відображають гендерні відносини. Фразеологізми, що негативно характеризують жінок, поступово виходять зі сфери вживання. Найбільшого поширення отримують фразеологічні одиниці з компонентом *man, Mann* „людина”. Це виражається не тільки в розвитку нових, політично більш коректних варіантів традиційних фразеологічних одиниць, а й створення нових фразеологізмів, які відображають сучасні реалії західноєвропейського суспільства.

В образах мовної свідомості німців значущою є якісна оцінка. Характерна риса відносин між дітьми та їх батьками в Європі – це цілковита самостійність дітей. Відзначимо, що не прийнятним є залишати дитину під опікою бабусі та дідуся. У Німеччині вважається поганим тоном залежати від батьків. Результати опитувань позиціонують німкеня як самих емансипованих у Європі. Німкені

цінують свободу і можливість самореалізації. Сучасні дівчата успішні і впевнені в собі. А такі національні риси характеру, як педантичність, організованість і вміння досягати поставленої мети, вигідно відрізняють їх від більшості інших європейських жінок. Образ типовою німкені – струнка, підтягнута, блакитноока блондинка з трохи різкими рисами обличчя. Молодих дівчат відрізняє прагнення до досконалості.

Картина світу, що виникла у сучасну епоху, еволюціонувала, змінилася, але в загальних рисах зберегла універсальні характеристики жіночого образу. „Жіночий рух” за емансипацію підвищив статус жінки у суспільстві та сім’ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка [Текст]. Воронеж : Изд.-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. 104 с.
2. Барли Н. Структурный подход к пословице и максиме. Паремнологические исследования. Москва : „Наука”, 1984. 320 с.
3. Большой немецко-русский словарь: В 3 т. / Под общ. рук. О. И. Москальской. Москва : Рус. яз., 1998. 760 с.

4. Бурятско-русский билингвизм : психолингвистический аспект / П. П. Дашинимаева, Г. А. Дырхеева, Ж. Б. Жалсанова, Э. В. Хилханова. Улан-Удэ : Изд-во БНЦ СО РАН, 2010. 166 с.
5. Вальтер Х. Большой русско-немецкий словарь жаргона и просторечий. Москва : АСТ, 2007. 832 с.
6. Вандышева А. В. Гендерно ориентированная лексика в языковой картине мира (на материале русского, английского и немецкого языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19, 10.02.20. Ростов н/Дону, 2007. 25 с.
7. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков : Пер. с англ. Москва : Школа „Языки русской культуры”, 1999. С. 134-170.
8. Верещагин Е. М., Костомаров В. Т. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. Москва : Русский язык, 1983. 268 с.
9. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. Москва : Наука, 1985. 228 с.
10. Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт [Текст]. Москва : ИТДГК „Гнозис”, 2004. 236 с.
11. Гачев В. Д. Национальные образы мира : Америка в сравнении с Россией и славянством. Москва : Раритет, 1997. 680 с.
12. Горошко Е. И., Кирилина А. В. Гендерные исследования в лингвистике сегодня. *Гендерные исследования*. 1999. № 1. С. 34-36.
13. Готлиб А. С. Введение в социологическое исследование : Качественный и количественный подходы. Методология. Исследовательские практики: Учеб. пособие. Самара : Изд-во „Самарский университет”, 2002. 424 с.
14. Гриценко Е. С. Гендер в семантике слова. *Гендер: язык, культура, коммуникация: доклады III Междунар. конф.* Нижний Новгород : Изд-во ННГУ им. Н.И. Лобачевского, 2005. 267 с.
15. Девкин В. Д. Немецкая лексикография : Уч. пособие для вузов. Москва : Высш. Шк., 2005. 670 с.

16. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс [Текст]. Гнозис, 2004. 389 с.
17. Карнап Р. Значение и необходимость: Пер. с англ. Москва : Изд-во иностранной литературы, 1959. 382 с.
18. Касьян Л. А. Термин „концепт” в современной лингвистике : различные его толкования [Текст]. *Вестник Югорского государственного университета, 2010 г.* Выпуск 2 (17). С. 50-53.
19. Керлот Х. Э. Словарь символов. Москва : „REFL – book”, 1994. 603 с.
20. Кирилина А. В. Гендер : лингвистические аспекты. Москва : Институт социологии РАН, 1999. 189 с.
21. Кирилина А. В. Мужественность и женственность как культурные концепты. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики.* Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2001. С. 141-149.
22. Кирилина А. В. Особенности и тенденции развития гендерных исследований в российской лингвистике. *Гендер : язык, культура, коммуникация.* Москва : МГЛУ, 2001. С. 32-47.
23. Кирилина А. В. Развитие гендерных исследований в лингвистике. *Филологические науки.* 2003. №5. С. 51-56.
24. Ковальчук Л. П. Лингвокультурные особенности концепта „Женщина” – „Frau” в русских и немецких фразеологизмах. *Вестник Челябинского национального университета.* 2009. Вып. 38. С. 93-96.
25. Колесов В. В. „Жизнь происходит от слова...”. Санкт-Петербург : Златоуст, 1999. 368 с.
26. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. Москва : Наука, 1975. 720 с.
27. Коноплева Н. А. Гендерные стереотипы. Москва : Информация XXI век, 2002. 256 с.
28. Короленко Р. А. Концепт „woman” в современной англоамериканской культуре. *Актуальные вопросы лингвистики и лингводидактики: сб. ст.* Иркутск : ИВВАИУ, 2005. С. 103-111.

29. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Н. Г. Лузина. Москва : МГУ, 1997. 246 с.
30. Лакофф Р. Язык и место женщины. *Введение в гендерные исследования. Ч II: Хрестоматия*. Харьков: ХЦГИ, 2001; Спб. : Алетейя, 2001. С. 784-798.
31. Лангакер Р. У. Когнитивная грамматика. Москва : ИНИОН РАН, 1992. С. 5-13.
32. Ласточкина И., Нагорная Н. Образ женщины в картине мира носителя английского языка. Новгород, 2003. С. 14-17.
33. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка. *Изд. РАН. Сер. лит. и яз.* Т. 52. 1993. № 1. С. 3-9.
34. Любимова Н. В. Гендерные стереотипы сегодня. *Гендер : язык, культура, коммуникация : док. II междунаrod. конф., 22-23 ноября 2001 г.* Москва : Рудомино, 2002. С. 227-235.
35. Маркина Л. Г., Муравлева Е. Н., Муравлева Н. В. Культура Германии : лингвострановедческий словарь : свыше 5000 единиц. Москва : АСТ : Астрель : Хранитель, 2006. 436 с.
36. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику. Москва : Флинта : Наука, 2006. 296 с.
37. Попова З. Д., Стернин И. А. Понятие „концепт” в лингвистических исследованиях. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 2000. 30 с.
38. Попова З. Д., Стернин И. А. Семантико-когнитивный анализ языка. Воронеж, 2007. 250 с.
39. Прохоров Ю. Е. В поисках концепта. Москва : Флинта : Наука, 2009. 176 с.
40. Рябов О. В. Русская философия женственности (XI-XX вв.). Иваново : Юнона, 1999. 359 с.
41. Рябцева Н. С. „Вопрос” : Прототипическое значение и концепт. *Логический анализ языка. Культурные концепты*. Москва : Наука, 1991. С. 72-77.

42. Сарапулова А. В. Из истории фразеологических оборотов в немецком. *Иностранные языки в школе*. Москва, 2006. № 2. С. 72-75.
43. Сергеева М. В. Гендерные ассиметрии и стереотипы в иллюстративных контекстах словарей. Доклады Третьей международной конференции „Гендер : язык, культура, коммуникация”. Москва, МГЛУ, 2002. С. 95-96.
44. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты. Волгоград, 2004. 322 с.
45. Спендер Д. Мужчина создал язык. *Введение в гендерные исследования. Ч II : Хрестоматия*. Харьков : ХЦГИ, 2001; Спб. : Алетейя, 2001. С. 774-783.
46. Ставицька Л. О. Мовні засоби вираження наскрізного образу як елемента індивідуальної естетичної системи. *Семасіологія і словотвір : Збірник наукових праць*. Київ : Наук. думка, 1989. С. 98-102.
47. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва : Школа „Языки русской культуры”, 1997. 824 с.
48. Телия В. Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов. *Славянское языкознание. XI Международный съезд славистов*. Москва, 1993. С. 302-304.
49. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и культурный аспекты. Москва : Школа „Языки русской культуры”, 1996. 228 с.
50. Убийко В. И. Концептосфера внутреннего мира человека в аспекте когнитивной лингвистики [Текст]. *Виноградовские чтения. Когнитивные и культуроведческие подходы к языковой семантике : Тезисы докладов научной конференции*. Москва, 1999. С. 52-53.
51. Українська радянська енциклопедія : У 12-ти томах / М. П. Бажан та ін. Київ : Гол. ред. укр. рад. енциклопедії, 1983, 203 с.
52. Уфимцева Н. В. Сопоставительное исследование языкового сознания славян. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2001. С. 65-71.

53. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. Москва : Политиздат, 1991. 560 с.
54. Философский энциклопедический словарь / Редкол. : С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев. Москва : Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.
55. Халеева И. И. Гендер как интрига познания. *Гендер как интрига познания. Сборник статей*. Москва, 2000. С. 9-18.
56. Шагдарова Д. Л. Сопоставительно-типологическое исследование лексико-фразеологических систем бурятского и русского языков (на материале переводов и двуязычных словарей). Улан-Удэ : Изд-во Бурят. гос. ун-та, 2003. 298 с.
57. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : Енциклопедичний словник. Київ : Артєк, 1988. 336 с.
58. Янко-Триницкая Н. А. Наименование лиц женского пола существительными женского и мужского рода. Москва, 1966. 324 с.
59. Ярнатовская В. Е. Грамматический род имен существительных в немецком языке. Москва : Учпедгиз, 1956. 80 с.
60. Bickes H., Brunner M. Muttersprache frauenlos? Männersprache frauenlos? PolitikerInnen ratlos? *Zwiegespräche geschlechtsneutralen Sprachgebrauch*. Wiesbaden, 1992. 1. Auflage. 15 S.
61. Hellinger M. Sprachwandel und feministische Sprachpolitik. Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1990. 263 S.
62. Москальская О. И. Deutsche Sprachgeschichte (Москальская О. И. История немецкого языка). Учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Издательский центр „Академия”, 2003. 288 с.
63. Pusch L. F. Die Frau ist nicht der Rede wert. Frankfurt/Main : Suhrkamp Taschenbuch Verlag, 1999. 224 S.
64. Redfield R. Peasant Society and Culture. An Anthropological Approach to Civilization [Text] / R. Redfield. Chicago, 1956. 275 p.

65. Trömmel-Plötz S. Gewalt durch Sprache. Die Vergewaltigung von Frauen in Gesprächen. Frankfurt/Main, 1994. 410 S.
66. Wasserzieher E. Kleines etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1970. 249 S.
67. Горошко Е. И. Использование метода свободных ассоциаций в психолингвистике [Электронный ресурс]. 1992 : www.textology.ru/article.aspx?aId=92, свободный. – Загл. с экрана.
68. Ивченко А. Женщины в Европе [Электронный ресурс]. 2009 : <http://www.womaneurope.com/magazin/numbers/a17/seele.php>, вільний (дата звернення 12.12.2009).
69. Слышкин Г. Г. Гендерная концептосфера современного анекдота. *Гендер как интрига познания. Гендерные исследования в лингвистике и теории коммуникации*. Москва : МГЛУ, 2002. Режим доступа к журн. : <http://www.vspu.ru/~aviology/ggs/ggsart2.htm> (cited 04.11.07).
70. Суковатая В. А. Гендерный анализ религий и феминистская теология : к постановке проблемы. *Gross Vita*. №3. История, теория и методология гендера [Электронный ресурс]. 2010: <http://giacgender.narod.ru/n3t2.htm>, свободный (дата звернення 12.07.2010).
71. Frau Holle. Deutsches Märchen nach den Brüdern Grimm: <http://www.sos-halberstadt.bildunglsa.de/maerchen/pdf/FrauHolle.pdf>.
72. Kotthoff H. Spass Verstehen. Zur Pragmatik von konversationellem Humor. Tübingen : Niemeyer, 1998. Kapitel 1. Режим доступу до документу : <http://home.phfreiburg.de/kotthoff/publikationen.htm> (cited 04.11.07).